

zakın tükenmesi üzerine İsmâil'in susuzluktan ölmesinden korkarak telâşlanmış, çaresizlikten Safâ ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmiş, bu sırada oğlunun bulunduğu yerden zemzem suyunun çıktığını görmüş ve bu vadiye kendisine su ihsan eden Allah'a şükretmiştir. Hz. Peygamber, "Allah İsmâil'in annesine rahmet etsin. Eğer suyun önünü kapamasaydı zemzem akıp giden bir ırmak olurdu" demiştir (*Müsned*, I, 347; Buhârî, "Enbiyâ", 9).

İsmâil'in büyümesinden sonra Allah'ın İbrâhim'den onu kurban etmesini istemesi ve İbrâhim'in bu emri yerine getirmeye çalışması üzerine şeytan tarafından iğvâ edilmek istenen Hâcer durumu tevekkülle karşılayarak şeytanın iğvâsına kapılmamış, İsmâil'in kurban edilmek istenmesine rızâ göstermiştir.

Hâcer çevreden gelenlerle beraber Mekke'de yaşamış, orayı imar etmiş ve doksan yaşında vefat ederek Hicr'e defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Frûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ*, "ecr", "hcr" m.d.leri; *Müsned*, I, 347; V, 174; Buhârî, "Büyü", 100, "Hibe", 28, 36, "Enbiyâ", 9; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 227; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 77; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 6-8, 296; Ezrakî, *Aḥbârü Mekke* (Melhas), I, 56-67; Ya'kûbî, *Târîḥ*, I, 24-25; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 32; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), I, 245-250; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamid), I, 57; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 102-106; Sa'lebi, *'Arâṭisü'l-mecâlis*, s. 61-63; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Beyrut 1966, I, 151-157; İbn Haldûn, *el-İber*, Beyrut 1967, I, 653; *Tecrid Tercemesi*, VI, 520; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, X, 16; Zekî Şenûde, *Târîḥu'l-Akba*, Kahire 1973, II, 6-7; M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr., *Kaşaşü'l-Kur'ân*, Kahire 1984, s. 56-60; Şaban Kuzgun, *İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İbrâhim ve Hanîflik*, Ankara 1985, s. 68-70; M. Newman, "Hagar", *IDB*, II, 508-509; M. Friedberg - E. E. Halevy, "Hagar", *EJd.*, VII, 1074-1076; E. Mangenot, "Agar", *DB*, I/1, s. 262-263.

ŞABAN KUZGUN

HACERÜLESVED

(الحجر الأسود)

Kâbe'nin güneydoğu köşesine tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taş.

el-Hacerü'l-esved terkibi Arapça'da "siyah taş" anlamına gelir. Yerden 1,5 m. kadar yükseklikte bulunan, yaklaşık 30 cm. çapında ve yumurta biçimindeki bu taşın siyaha yakın koyu kırmızı renkte olması sebebiyle böyle adlandırıldığı anlaşılmaktadır.

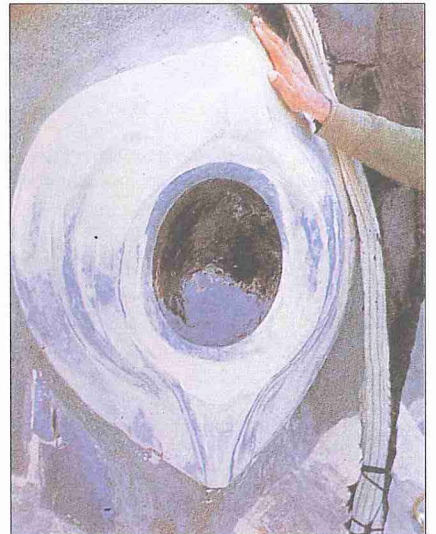
Kaynaklar, Hacerülesved'in Hz. İbrâhim tarafından Kâbe'nin inşası esnasında tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirildiği konusunda ittifak etmekle birlikte bu taşın menşei, tarihçesi ve mahiyeti hakkında, birçoğu zayıf isnatlara dayanan, bazıları aynı zamanda sembolik bir anlam taşıyan çeşitli rivayetler nakledilmiştir. (Ezrakî, I, 62-66, 322-329; Fâkihî, I, 81-97; Süheylî, II, 270-275). Bu rivayetlerde umumiyetle Hacerülesved'in cennetten indirildiği, Nûh tûfanı sırasında Ebû Kubeys dağında bulunduğu ve Hz. İbrâhim'in Kâbe'yi inşası esnasında oradan getirilerek yerine konulduğu ifade edilmektedir.

İslâmiyet'ten önce Araplar'ın Hacerülesved'e ayrı bir önem ve kutsiyet atfetmeleri ve onu âdetâ Kâbe'nin kutsiyetinin sembolü saymaları, bu taşın Hz. İbrâhim'den itibaren devam edegelen hac ve tavaf ibadetinin önemli bir ögesi olmasının yanı sıra bu dönemde Araplar arasında özellikle taşlara ve bu taşlardan yapılmış putlara tapınma âdetiyle de bağlantılı olmalıdır. Nitekim bu husus bir kısım Batılı araştırmacıyı, Hacerülesved'in Araplar'ın eski bir putundan arta kalan bir parça olabileceği tarzında yanlış bir kanaate sevk etmiştir (Cevâd Ali, VI, 436-437).

Kâbe'nin zaman içinde sel ve yangın gibi çeşitli âfetlere, ayrıca insanların saldırılarına mâruz kalmasının sonucunda Hacerülesved'de bazı hasarlar ve parçalanmalar meydana gelmiş, ancak her defasında bu parçalar büyük bir titizlikle yerlerine yapıştırılarak korunmaya çalışılmıştır. İslâm'dan önceki dönemde Huzâalılar tarafından Mekke'den çıkarılan Cürhümlüler'in sakladığı Hacerülesved, uzun süren aramalardan sonra bulunarak tekrar yerine konmuştur. Hz. Muhammed henüz otuz beş yaşında iken Kâbe'nin Kureyşliler tarafından yeniden inşası sırasında Hacerülesved'in yerine yerleştirilmesi hususunda kabileler arasında anlaşmazlık çıkmış, bu şerefli görevi hiçbir kabile diğerine bırakmak istememişti. Bunun üzerine Kureyşliler'in en yaşlısı Ebû Ümeyye b. Mugire'nin teklifiyle belirlenen bir yöntem sonunda hakem kabul edilen Hz. Muhammed, Hacerülesved'i bir örtü içine koyarak bütün kabile reislerinin iştirakiyle kaldırmış, yerleştirileceği yerin hizasına gelince de bizzat kendisi bu görevi yerine getirmişti. Abdullah b. Zübeyr döneminde (683-692) çıkan bir yangında üç parçaya ayrılan Hacerülesved, parçaları birbirine

yapıştırılarak gümüş bir mahfaza içine alınmış, daha sonra yıpranan bu mahfaza 189 (805) yılında Hârûnürreşid tarafından takviye ettirilmiştir. 317'de (930) Karimatî lideri Ebû Tâhir el-Cennâbî Mekke'de yaptığı katliam ve yağma sırasında Hacerülesved'i yerinden sökerek Hecer'e götürmüştür. Böylece Kâbe uzun bir süre Hacerülesved'siz kalmış, ancak hacılar tavaf esnasında Hacerülesved mevcutmuş gibi bulunduğu yeri istilâm ederek (aş.bk.) tavaflarını yapmışlardır. Nihayet bir rivayete göre Fâtımî Halifesi Mansûr-Billâh'ın emriyle, diğer bir rivayete göre ise Abbâsî Halifesi Mutî'l-Lillâh'ın 30.000 dinar fıdye ödemesi üzerine Hacerülesved Mekke'ye getirilerek (339/950-51) yerine yerleştirilmiş ve gümüş mahfazası tamir edilerek yenilenmiştir. Daha sonra Hacerülesved'i çalma veya ondan bir parça koparma yönünde birçok teşebbüs olmuşsa da bunlar engellenmiş veya koparılan parçalar özenle yerine monte edilmiştir. Bu taşta ait küçük bir parça Kanûnî Sultan Süleyman döneminde bir hadım ağası tarafından İstanbul'a getirilmiş ve türbe kapısının üst tarafına konulmuştur (Mahmud Esad, s. 326). İbrâhim Rifat Paşa'nın naklettiğine göre Hacerülesved 1290'da (1873), ortasında 27 cm. çapında yuvarlak bir açıklığın bulunduğu gümüş bir mahfaza içine alınmış olup (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 264) bu açıklık sayesinde taşta dokunulmasına imkân sağlanmıştır. 1932 yılında bir Afganlı Hacerülesved'den bir parça koparmış, ancak yakalanarak idam edilmiştir.

Hacerülesved

Hanefî mezhebine ve İmam Mâlik'e göre tavafa Hacerülesved'den başlanması sünnet, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleriyle Hanefî fakihî Muhammed b. Hasan'a göre ise şarttır. Birinci grup, Kur'ân-ı Kerîm'de hac ve tavaftan söz eden âyetlerde (meselâ bk. el-Bakara 2/125, 158; el-Hac 22/29) bu yönde bir hükmün bulunmayışından hareket ederek ikinci gruptaki fakihler bu konuda, Hz. Peygamber'in hac ibadetinin kendisinin yaptığı gibi yapılması yönündeki genel emrini (*Müsned*, III, 318; Müslim, "Hac", 310) esas alırlar.

Fakihler, Resûl-i Ekrem ve ashaptan rivayet edilen uygulamalara dayanarak (Buhârî, "Hac", 60; Müslim, "Hac", 249-250; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 46) tavaf sırasında Hacerülesved'i sünnete uygun şekilde ziyaret etmenin (istilâm) ona el ile dokunup öpmekle gerçekleştiği konusunda görüş birliği içindedir. Hacerülesved'i istilâm ederken tekbir getirilmesi de aynı gerekçe ile (Buhârî, "Hac", 62) müstehap sayılmıştır. Fakihlerin çoğunluğuna göre, tavafın her şavtında yapılan istilâm esnasında tekbir getirilirken eller havaya kaldırılır, Mâlikî mezhebine göre ise bu gerekli değildir. Öpme veya el ile dokunma suretiyle istilâm etme imkânı bulunmadığı veya bunun zor olduğu durumlarda uzaktan işaret ederek istilâm yapılabilir. Bunu yaparken avuç içleri Hacerülesved'e doğru kaldırılır ve sanki taşa dokunuyormuş gibi hafifçe hareket ettirilir. Bu hareketin ardından tekbir getirilerek avuç içi öpülür.

Tavafta izdiham olduğu zaman Hacerülesved'in öpülmesi veya ona dokunulması için başkalarına eziyet edilmemesi gerekir. Bu durumda uzaktan işaretle istilâm etmek daha uygundur. Çünkü Hacerülesved'e dokunmak sünnet, başka

larına zarar vermekten kaçınmak ise vâcibtir. Nitekim Hz. Peygamber, Vedâ hacının tavafında Hacerülesved'i elindeki değnekle işaret ederek istilâm ettiği gibi (Buhârî, "Hac", 58; Müslim, "Hac", 254) Hz. Ömer'i de insanlara eziyetten sakınarak uzaktan istilâm konusunda uyarmıştır (*Müsned*, I, 28).

Tavaf eden kişi Hacerülesved'i istilâm sırasında herhangi bir dua okuyabilir. Ancak Resûl-i Ekrem'den ve ashaptan gelen bazı rivayetlere (bk. Fâkihî, I, 97-110; Beyhâkî, V, 79; Heysemî, III, 239-240) dayanan fakihlerin çoğunluğuna göre şu duanın okunması müstehaptır (*Mu.F*, XVII, 107): Bismillâhî va'llâhü ekber. Allâhümme İmânen bike ve tasdikân bi-kitâbike ve vefâen bi-ahdi ke ve'ttibâan li-sünneti nebiyyike Muhammedin-sallallâhu aleyhi ve sellem (بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ. اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصْدِيقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "Allah'ın adıyla. Allah en büyüktür. Allahım! Sana inanmamın, kitabını tasdik etmemin, ahbine vefa göstermemin ve peygamberin Muhammed'in sünnetine uymamın bir işareti olarak [Hacerülesved'i istilâm ediyorum]").

Tavafta başlama noktasını gösterme şeklindeki pratik faydası yanında Hacerülesved'in bir de sembolik anlamı olup kaynaklarda bununla ilgili birçok rivayete yer verilir. Hz. Ali'den nakledildiğine göre Hacerülesved, bezm-i eleste Allah'ın bütün insanlardan kendisini rab olarak tanımaları yönünde aldığı sözü (bk. el-A'râf 7/172) içinde taşımakta olup ondan, bu ahde vefa gösterenler lehinde kıyamet günü şahitlikte bulunması istenecektir (Ezrakî, I, 324; Süheylî, II, 273). İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadiste, Allah'ın kıyamet günü Hacerülesved'i getireceği ve onun da hak üzere kendisini istilâm edenlere şahitlikte bulunacağı belirtilmiştir (İbn Mâce, "Menâsik", 27; Tirmizî, "Hac", 113). Diğer bir hadiste de, "Hacerülesved'e dokunan kimse rahmanın eline dokunmuş gibidir" denilmiştir (İbn Mâce, "Menâsik", 32; Müttakî el-Hindî, XII, 219). *Kütüb-i Sitte* dışındaki bazı hadis kitaplarında Hacerülesved'in yeryüzünde Allah'ın sağ eli olduğu, onun vasıtasıyla kulları ile musafaha ettiği, Hacerülesved'e dokunanın Allah'la biat etmiş olacağı (Heysemî, III, 242; Müttakî el-Hindî, XII, 215, 217), Hacerülesved ve Rûknülyemânî'nin ahde vefa üzere kendilerini istilâm edenlere kıyamet günü şahitlik edeceği (Heysemî, III, 242; Müttakî el-Hindî, XII, 219) şeklinde birtakım rivayetler yer almaktadır. Bir

kısmı zayıf senedlere dayanan (Fâkihî, I, 81-97, nâşirin notları) bu rivayetlerin genelde hac, umre ve tavaf ibadetlerinin önemini, bu arada Hacerülesved'in temsilî anlamını vurgulamaya yönelik ifadeler olarak yorumlanması daha isabetli görülmektedir. Hacerülesved istilâm edilirken okunan duada da onun bu sembolik anlamına işaret vardır (Fâkihî, I, 85; Süheylî, II, 273). Süheylî, aslında beyaz olan Hacerülesved'in işlenen günahlar yüzünden karardığına dair hadisi (*Müsned*, I, 307, 329, 373; Tirmizî, "Hac", 49) yorumlarken Hacerülesved'de saklı ahdin insanın tevhide dayanan aslî fıtratı olduğunu, her insanın bu ahde ve fıtrat üzere doğduğunu belirtir ve Hacerülesved'in kararması ile, ahde ve fıtrata aykırı davranışların bu ahdin mahallî olan kalplerinin kararması arasındaki benzerliğe dikkat çeker (*er-Ravz'ü'l-ünûf*, II, 275). Hacerülesved'in Kâbe'de meydana gelen yangınlar (Ezrakî, I, 65) veya Câhiliye devrinde müşriklerin sürdükleri kan sebebiyle (Fâkihî, I, 92; Fâsî, I, 315) karardığına dair görüşler de bulunmaktadır.

Abdullah b. Ömer'in naklettiğine göre Hz. Peygamber bir defasında dudaklarını Hacerülesved'in üzerine koyarak uzun süre ağlamış, daha sonra dönüp Ömer'in de ağladığını görünce şöyle demiştir: "Ey Ömer! Göz yaşları burada dökülür" (İbn Mâce, "Menâsik", 27). Hz. Ömer'in de Hacerülesved'le ilgili olarak, "Allah'a andolsun ki senin zarar veya fayda veremeyen bir taş olduğunu biliyorum; eğer Resûlullah'ı seni istilâm ediyor görmeseydim ben de seni istilâm etmezdim" dediği bilinmektedir (Buhârî, "Hac", 57; Müslim, "Hac", 249-250). Diğer bir rivayette ise Hz. Ömer'in Hacerülesved'i öptüğü ve, "Resûlullah'ı seni öperken görmeseydim seni öpmezdim" dediği kaydedilmektedir (Buhârî, "Hac", 60). Hz. Ömer bu söz, insanların putlara tapmaktan yeni kurtuldukları bir dönemde Hacerülesved'i istilâmı putperestlikle karıştırmalarını önlemek ve bu iki davranışın mahiyet ve gaye bakımından birbirinden farklı olduğunu anlatmak için söylemiş olmalıdır (Muhibbüddin et-Taberî, s. 281). Tavaf esnasında Hacerülesved'e dokunulması ve onun öpülmesi yönündeki rivayetlerden, bu taşın kutsallığı veya Kâbe'nin kutsiyetini temsil ettiği şeklinde bir sonuç çıkarmak ve bu uygulamayı bizzat Hacerülesved'e karşı bir saygı ifadesi olarak görmek doğru değildir. Hac ibadetindeki birçok şekil ve merasim gibi bunun da Hz. İbrâhim'in ve Resûl-i

Kanûnî Türbesi'nin giriş cephesindeki kemerin kilit taşına yerleştirilen ve Hacerülesved parçası olduğu rivayet edilen siyah taş - Süleymaniye / İstanbul

Ekrem'in hâtırasını canlandırma, hacı önemsemeyi ve Allah'ın bu konudaki emrine boyun eğmeyi vurgulama, kulluk ve itaat gibi ruhî ve derunî halleri zâhirî bazı davranışlarla ifade etme gibi sembolik ve taabbüdî bir anlam taşıdığı söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 28, 307, 329, 373; III, 318; Bu-hârî, "Hac", 57-60, 62; Müslim, "Hac", 249-250, 253, 254, 310; İbn Mâce, "Menâsik", 27, 32; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 46; Tirmizî, "Hac", 49, 113; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 209-210; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 145-147; Ezrakî, *Ahbabu Mekke* (Melhas), I, 62-66, 322-335; Fâkihî, *Ahbabu Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Dihîş), Mekke 1407/1986, I, 81-149; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 79; Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 49; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 270-275; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, IV, 51; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, III, 383-385; Nevevî, *el-Mecmû'*, VIII, 32-36; a.mlf., *Şerhu Müslim*, IX, 16; Muhibbuddin et-Taberî, *el-Kürâ' li-kâşidi ümmi'l-kurâ*, Kahire 1970, s. 278-296, 307-308; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, I, 314-316; XXV, 296-304; Tüccibî, *Müstefâdû'r-rihle ve'l-igtirâb* (nşr. Abdülhafız Mansûr), Tunus 1395/1975, s. 271-276; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, III, 239-243; Fâsî, *Şifâ'u'l-garâm bi-ahbâri'l-beledi'l-harâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1985, I, 309-316; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Ka-hire 1392/1972, VIII, 82, 100; Muttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ümmâl*, XII, 214-219; Remlî, *Nihâyetü'l-muh-tâc*, Beyrut 1984, III, 280-285; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halil*, II, 325-326; Mir'âtü'l-Hare-meyn, I, 13-14, 54-55; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 82-83, 132-134, 264, 304-305; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 54; VI, 436-437; Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut 1973, II, 136-141; Mahmud Esad, *İslâm Tarihi*, s. 111, 325-326, 330-331, 394-395; Esedî, *İhbabu'l-kirâm bi-ahbâri'l-Mescidi'l-Harâm* (nşr. Hâfız Gulâm Mustafa), Kahire 1405/1985, s. 60-114; Hüseyin b. Mahmûd Saïd Abdülğanî, *İrşâdû's-sârî ilâ menâsiki'l-Molla 'Alî el-Kârî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî), s. 89-90; Saïd Bekdâş, *Fağlû'l-Haceri'l-esved ve makâmî İbrâhîm ve zikru târîhihinâ ve ahkâmî-hime'l-fikhiyye ve mâ yete'llaku bihimâ*, Me-dine 1416/1996; A. J. Wensinck, "Kâbe", *İA*, VI, 6; "el-Hacerü'l-esved", *Mu.F.* XVII, 104-108; "İstîlâm", a.e., IV, 83-84; "Tavâl", a.e., XXIX, 129-130.

SALİM ÖĞÜT

HÂCET

(bk. İHTİYÂÇ).

HÂCET NAMAZI

Bir ihtiyacın giderilmesi veya arzulanan bir hususun yerine gelmesi için kılınan namaz.

Sözlükte "ihtiyâç duyulan şey" anlamına gelen hâcet kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de bu anlamda üç âyette geçmekte (Yûsuf 12/68; Gâfir 40/80; el-Haşr 59/9), ayrıca tekil ve çoğul (hâcât, havâic) olarak

hadislerde de yer almaktadır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "hvc" md.).

Dört Sünnî mezhebe ve Ca'ferîler'e göre müstehap olan hâcet namazının meşruiyetine dair şu hadis zikredilmektedir: "Kimin Allah tarafından veya hemcinsi olan biri tarafından giderilecek bir ihtiyacı varsa usulüne uygun abdest alıp iki rek'at namaz kılın, arkasından Allah'a hamdedip Peygamber'e salavat getirsin ve şöyle desin: Halîm ve kerîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Büyük arşın rabbi olan Allah'ı yüceltir, âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdederim. Senden rahmetine ve affına ulaştıracak davranışlarda bulunmayı, her türlü iyiliği elde etmeyi, her türlü günahahtan sâlim olmayı diliyorum. Bende bağışlamadığın günah, gidermediğin keder ve karşılamadığın rızâna uygun bir ihtiyaç bırakma, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!" (İbn Mâce, "İkâme", 189; Tirmizî, "Vitr", 17; Hâkim, I, 320). Ayrıca Resûl-i Ekrem, yanına gelerek kör olan gözlerinin açılması için dua etmesini isteyen birine usulüne uygun abdest almasını ve iki rek'at namaz kılıp şöyle dua etmesini söylemiştir: "Allahım! Rahmet peygamberi Muhammed vasıtasıyla senden diliyor ve sana yöneliyorum. Ya Muhammed! Bu ihtiyacımın giderilmesi için seninle rabbime yöneldim. Allahım, onun hakkımdaki şefaati kabul et!" (İbn Mâce, "İkâme", 189; Tirmizî, "Da'avât", 118; Hâkim, I, 313).

Tirmizî, yukarıdaki birinci hadisi naklettikten sonra rivayetin "garîb" olduğunu ve isnadına yönelik tenkitler bulunduğunu kaydeder. Tirmizî şârihi Ebû Bekir İbnü'l-Arabî ise hadisin zayıf kabul edildiğini belirterek Allah'tan bir şey talep edecek kimsenin onu doğrudan isteyebileceğini ifade etmiş, ancak talepten önce sadaka vermesini ve tövbe etmesini öğütlemiştir ('Ârizatü'l-ahvezi', II, 261-262).

Hâcet namazı için delil gösterilen ikinci hadisin Tirmizî rivayetinde namaz kılma kaydı yoktur. Osman b. Huneyf'ten nakledilen ve Tirmizî'nin "hasen-sahih-garîb" olarak değerlendirdiği bu rivayete göre Hz. Peygamber, kendisine gelen âmâ sahâbiye usulüne uygun abdest alıp dua etmesini öğütlemiş, fakat bunun yanında herhangi bir namazdan söz etmemiştir.

Bu rivayetler yanında diğer farklı bazı rivayetleri de (bk. Heysemî, II, 278-279; Zebidî, III, 471-472) esas alan mezhepler, hâcet namazının meşruiyetini kabul etmiş, ancak kaç rek'at kılınacağı husu-

sunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu namaz Hanefîler'e göre dört, Mâlikî, Hanbelî ve Ca'ferîler'e göre iki rek'attır. Şâfiî mezhebindeki meşhur görüşle Hanefî mezhebinde bir görüş de bu yöndedir. İmam Gazzâlî'ye ve Hanefî mezhebindeki başka bir görüşe göre ise hâcet namazı on iki rek'at kılınır. Bu namaz mekruh vakitler dışında her zaman kılınabilir. Namazdan sonra hâcet duası okunur ve istekler Allah'a arz edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 867; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hvc" md.; İbn Mâce, "İkâme", 189; Tirmizî, "Vitr", 17, "Da'avât", 118; İbn Huzeyme, *Şahîh* (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Beyrut 1395/1975, II, 225-226; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 335; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 313, 320; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *en-Nihâye fî mucerredü'l-fikh ve'l-fetâvâ*, Beyrut 1400/1980, s. 142-143; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, 'Ârizatü'l-ahvezi', Beyrut, ts. (Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî), II, 261-262; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 769; Nevevî, *el-Mecmû'*, IV, 55; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, II, 278-279; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Muhammed Mutî el-Hâfız), Dimaşk 1403/1983, I, 124-125; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâf*, I, 443; Bahrânî, *el-Hadâ'iku'n-nâdire* (nşr. Muhammed Takî el-İrevânî), Beyrut 1405/1985, X, 543-544; Derdîr, *eş-Serhu'l-kebir* (Desûkî Hâşiye 'ale's-Serhu'l-kebir içinde), Kahire 1303, I, 314; Zebidî, *İthâfû's-sâde*, III, 470-472; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), II, 28; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1384-87/1964-67, II, 589-590; X, 22, 33-34; "Şalâtü'l-hâce", *Mu.F.* XXVII, 211-213.

EBUBEKİR SİFİL

HÂCET PENCERESİ

Türbelerin dış cephelerinde ziyaretçilerin önünde Fâtîha okuduğu pencere.

"Muvâcehe penceresi, niyaz penceresi, dua penceresi" gibi adlarla da anılan İslâm türbe mimarisine ait bu önemli unsura, Hz. Muhammed'in türbesi başta olmak üzere, mânevî huzurlarında edilecek duaların Allah katında makbul olacağına inanılan din büyükleri ve velîlere ait türbelerde rastlanmaktadır. Türbeyi aydınlatmak ve havalandırmak için düzenlenmiş pencerelerden farklı olarak ziyaretle ilgili özel bir fonksiyonu olan bu pencere birtakım mimari ayrıntılar ve sembolik bazı unsurlarla da donatılmaktadır.

İslâmî mezar yapılarının en eskisi ve en muteberi olan Hz. Peygamber'in türbesi, Mescid-i Nebvî ile birlikte tarih boyunca birçok onarım ve tâdilât geçirdiği için ilk şekliyle günümüze ulaşmamışsa da burada da cami harimine olduğu gibi dışarıya açılan hâcet pencerelerinin bulunduğu